

Sámi parlamentaralaš ráđi nuoraidkonfereansa ”Dålle • Dolla • Dállå • Dålla • Toll • Tullâ”

Cealkámuš

Nuoraidkonferánsa Tráantes guovvamánu 8 b. 2017

Resolušuvdna ovdanbiddjui Sámi parlamentáralaš ráđi nuoraidkonferánsas ”Dålle • Dolla • Dállå • Dålla • Toll • Tullâ” guovvamánu 8 feb. 2017. Sámedikkiid nuoraidráđit Ruotas, Norggas ja Suomas leat dahkan ovdabargguid dán resolušuvdnii. Ovdal ja ieš konferánsabeaivvi leat oasseváldit beassan buktit lassievttohusaid ja rievdadusaid resolušuvdnii. Resolušuvdna lea sámi nuoraid barggu boađus sámi nuoraide buorrin.

SÁMEGILLII:

1. Mii deattuhit ahte daningo mii sámit leat sierra álbmot sihke nationála ja rájáiid rasttildeaddji perspektiivvas, mis lea vuoigatvuohta dovdat iežamet historjjá, eallit sámi álbmogin ja mearridit min iežamet ovdáneami. Mis lea maid riekti ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovdaneapmái.
2. Mii muittuhit, ahte sámit leat okta álbmot njealji riikka siste eaige riikkaráját galgga rihkkut min álbmogin. Sámenuoraid gaskasaš ovttasbargu galgá dorvvastuvvot ja mii dárbašit oktasaš dáhpáhusaid ja nuoraid deaivvadanbáikkiid. Mii deattuhit, ahte lea mávssolaš vuoruhit ovttasbarggu sápmelaččaid ja eará álgoálbmogiid gaskkas stáhtaid rájáiin fuolakeahtá.
3. Mii deattuhit ahte mis sámiin lea vuoigatvuohta iešidentifiseremii, ja juohke sápmelaččas lea riekti dohkkehuvvot nu mot mii leat dál ja boahtteáiggis.
4. Mii oaivvildit ahte sámiin geat árbevirolaččat atnet eatnamiid ja čáziid lea vuoigatvuohta daidda. Mii nannet ahte sámi ealáhusat leat guovddáš oassi kultuvrras. Sámiide lea hui dehálaš beassat atnit eatnamiid ja čáziid, nugo sidjiide geat duddjojit, bivdet, guolástit dahje geat barget boazodoaluin, mátkeealáhusain, sámi biepmuin, sámi hábmemiin, mediain, eanandoaluin ja iežá luondduealáhusaiguin. Stuora oassi sámiid kultuvrras ja sin identitehtas lea čadnon eatnamiidda ja čáziide ja sin oamastanvuoigatvuohta daidda berre sihkarastojuvvot. Mii dáhttet suodjalit eatnamiid ja čáziid ávkkástallamiin, dego ruvkiin ja bieggafápmorusttegiin, mat vahágahttet sihke guollejávrriid ja guohtuneatnamiid. Eiseválddit ja ásahusat galget viežžat dieđuid ja máhtuid sis geat ellet ja geavahit sámi guovlluid. o earát geavahit sámi kultuvrra de galget ovdanbuktit rievttet dieđuid omd. gođiid, bálgáid ja johtingeainnuid birra.
5. Boazu ii leat duššefal ealáhus sámi kultuvrras, das lea maiddá nana symbolalaš árvi sámi identitehtas. Go vašuhit sámiid ja biinnidit bohccuid, de dat čuohcá hui garrasit sihke boazoeaiggádii ja sámi álbmogii. Mii gáibidit ahte bohccuid biinnideapmi galgá dutkojuvot seammáláhkái go vašširihkkosat sámiid vuostá, ja ahte galget gávdnot eambo resurssat dutkat bohccuid biinnideamiid ja suoládemiid.

6. Mii oaivvildit ahte eiseválddit galget movttiidahttit ja nannet vejolašvuoda bargat bohccuiguin, ja earenoamážit váldit vuhtii nuorra boazodolliid dili. Bággonjuovvamat eai galgga heađuštit nuorra boazodolliid vejolašvuoda birget boazodoalus.

7. Mii muittuhit, ahte juohke sámenuoras lea vuoigatvuohta sámástit. Sámegeiela galgá beassat geavahit sihke virggálaš ja eahpevirggálaš oktavuodain. Mii ávžžuhit geavahit sámegeiela álo go vejolaš ja muittuhit, ahte geasge ii leat riekti árvoštallat earáid sámegeiela. Mii oaivvildit, ahte juohkehaččas lea riekti hupmat iežas vuogi ja suopmana mielde. Juohkehaččas lea maid riekti gudnejahttojuvvot ja oažžut dárbbu mielde veahki. Mánáide ja nuoraide galgá addit vejolašvuoda geavahit giela šielmmáid haga. Sámegeiella galgá vuoruhuvvot juohke dárbbášlaš oktavuodas.

8. Mii muittuhit, ahte sámenuorain lea vuoigatvuohta čájehit sápmelašvuoda ja sámegeiela maid interneahntas balu haga. Mii roahkasmahttit nuoraid geavahit sámegeiela sosiála mediain ja gáibidit sámegeielat virtuála birrasiid. Sámegeielat virtuála gulahallanbirrasat váilot ja galggaše vuodđuduvvot sámegeielat nuoraid ságastallanforumat. Mii ávžžuhit nuoraid čájehit roahkkadit sámevuodaset ja geavahit sámegeiela maid sosiála mediain. Sosiála mediat mat juo gávdnojit berrejit heivehuvvot sámegeielat nuoraide.

Mii ávžžuhit sámi media guodđit koloniála jurddašeami, omd. ii leat dárbu riikkarájiid namuhit dálkedieđáhusa muištalettiin. Min álbmogis eai leat riikkarájit, mii eallit ja ássat Sámis.

9. Mii gáibidit, ahte sámenuorain galgá leat vuoigatvuohta skuvlejupmái, mii vuodđuduvvá sápmelaš árvvuide ja dárbbuide. Mii deattuhit, ahte lea dehálaš oažžut lasi buorre oahppomateriálaid ja sámegeielat girjjálašvuoda. Mii gáibidit, ahte váldoálbmoga skuvllain oahpahuvo eambo áigequovdilis ja duodálaš diehtu sámiid birra.

10. Sámi nuorain lea vuoigatvuohta oahppat árbevirolaš máhtu, omd. duoji, kultuvrra ja mytologiija. Sámi mánáin ja nuorain galgá leat lágalaš vuoigatvuohta oahpahušii estetahtalaš ja praktihkalaš fágain mat laktásit árbevirolaš sámi duodjái, musihkkii ja kultuvrii. Láhka ferte nannet vuoigatvuođa sámi giellaoahpahušassan lassan maiddái kulturárbái.

11. Mii gáibidit ahte sámi nuoraide fállujuvvot vejolašvuoddat váldit oahpu ja oahppat árbevirolaš máhtuid. Árbevirolaš máhtut reaidduid, luonddu ja bargovugiid birra leat máhtut maid ovddit buolvvain leat árben, ja dat leat vuodđun sámi kultuvrras. Sámiin galgá leat riekti bargat iežaset árbevirolaš ealáhusaiguin iežaset kultuvrralaš vieruid ja vuoigatvuođaid mielde.

12. Mii gáibidit, ahte sámenuorain galgá leat riekti oahppat árbevirolaš bivdovugiid ovdamearkka dihte galget sámi nuorat Deanus beassat oahppat Deanu árbevirolaš guolástanvugiid (golgadeapmi, njággofierbmi, buodđun), ja ahte daid deháoaš kulturamáhtuid sealluhit boahtteáigái. Mii muittuhit ahte sámiin lea vuoigatvuohta oahppat árbevirolaš guolástanvugiid, ja dát mávssolaš bivdovuogit eai galgga jávkat stáhtaid doaimmaid geažil.

13. Min mielas berre ásahuvvot rievttálaš suodji sámi duoji/vätnoe, árbevirolaš hámiid ja minstariid plagierema vuostá. Duojis lea nana symbolalaš árvu sámi identitehtii ja kultuvrii. Dat lea maiddái dovdomearka.

14. Mii gáibidit fásta ruhtadeami sámi giellabesiide ja giellalávgumii. Mii deattuhit, ahte juohke sápmelaččas lea vuoigatvuohta geavahit sámegeiela eatnigiellan. Sámegeiela galgá beassat oahppat

skuvllas juogo eatnigiellan dahje nubbin giellan. Mii leat fuolas das, ahte sámegiela vieris giela oahppu ii leat doarvái sámenuoraide giela ja identitehta ovddideapmái ja deattuhit, ahte sámegiella ii leat vieris giella ovttage sámenurrii.

15. Mii vuordit, ahte sámenuoraide fállujuvvo vejolašvuohta máhccat studeremiid manjá sámeguvlui. Lea stuorra dárbu bargosajiide ja nuppe dáfus bargosajiid birra ferte juohkit dieđu nuoraide.

16. Mii deattuhit ahte sápmelaččain lea vuoigatvuohta eallit sápmelažžan sámi kultuvrras makkárga rasismma ja vealaheami haga, ii stáhtalaš eiseválddiid ii ge ovttaskas olbmuid bealis. Stáhta eiseválddit vealahit jus eai fuolat sámiide vejolašvuođa geavahit sámegiela ja ovddidit kultuvrra ja ealáhusaid nu go sis lea vuoigatvuohta dahkat.

17. Mii bivdit stáhtaid farggamusat bidjat doibmii vuolimus standárddaid mat leat ON:a álgoálbmotjulgáštusas, ON:a konvenšuvnnas mánáid vuoigatvuođaid birra, ON:a konvenšuvnnas kultuvrralaš ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra ja ILO konvenšuvnnas nr 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešheanalaš stáhtain. Mii vuordit, ahte dát vuoigatvuođat mat nannejuvvojit konvenšuvnnain ja julgáštusain galget gudnejahttojuvvot. Mii čujuhit Ovtastuvvan Našuvnnaid mánáid soahpamuša 2 artiklai go deattuhit, ahte ovttage máná dahje nuora ii oaččo olgguštit hámi, čeardda, oaiviliid dahje eará iešvuođaid vuođu. Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna vuoigatvuođadassi ii galgga leat vuollelut go riikkaidgaskasaš álgoálbmotstandárddat.

18. Mii gáibidit ahte Ruota, Norgga, Suoma ja Ruošša stáhtat ásahit sámi dikšun- ja dearvvašvuođa guovddážiid mat fuolahit maid dutkamušas. Buoret sámegielat dearvvašvuođa- ja buohccedikšui ja diehtujuohkimii gáibiduvvo našuvnnalaš doaimaplána. Divššárat berrejit oažžut skuvlejumi sámi kultuvrras vai nagodit addit buori kvalitatiiva divššu sámiide. Sápmelaččain lea vuoigatvuohta oažžut dásseárvosaš divššu nugo mudui servodagas. Lea dárbu addit fitnodatdearvasvuođafálaldaga fidnoboazodolliide, fidnuguolásteddiide, ámmátduojáriidda ja eará kultuvrralaš ealáhusdoibmiide. Mii gáibidit ovttaárvosaš divššu sámiide, namalassii buori buohccidivššu, kultuvrralaš gelbboášvuođa ja gielalaš gelbbolašvuođa.

19. Mii deattuhit ahte fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuođaproševttat mánáid ja nuoraide várás berrejit ovddiduvvot.

20. Mii ávžžuhit stáhtaid ovddidit sámi valáštallama. Valáštallan lea mávssolaš dearvvašvuhtii ja addá sámi nuoraide vejolašvuođa ovdanbuktit iežaset sámi identitehta. Valáštallamis lea álo leamaš stuora sosiála mearkkašupmi sámi servodagas, ja sámi valáštallandoalut leat mávssolaš deaivvadanbáikkis Sámis.

21. Mii oaivvildit ahte sámiin lea vuoigatvuohta oažžut dutkamuša dieđuid ruovttoluotta sámiid ja sin eallima birra. Sámit leat guhká dutkojuvvon, muhto mángii eai leat sámit ieža leamaš searvvis dutkanbargguin, leat leamaš dutkamušat sámiid birra, muhto ii ovttas sámiiguin. Dát ferte rievdat. Álgoálbmotdulkamis gávdnojit ehtalaš njuolggadusat maid buot dutkit berrejit dovdat.

22. Mii gáibidit ahte Ruošša nuorra sámiid dilli buoriduvvo ja ahte sámi kultuvra beassá doaimmat ja ovdánit.

23. Mii ávžžuhit stáhtaid ovddidit vejolašvuodaid fievrridit ja vuovdit gálvvuid riikkarájiid rastá Sámis. Mis sámiiin lea rájiidrasttildeaddji perspektiiva ja min doaimmat galget sáhttit doaimmahuvvot vaikko riikkaid juridihkalaš vuogádagat leat iešguđetláganat.

24. Juoigan lea guovddáš oassi sámii kultuvrras ja danin galget nuorat oažžut vejolavuoda oahppat juoigat, ja sii galget beassat ovdanbuktit máhtuset stuora ja smávva arenain.

25. Mii deattuhit ahte lea dehálaš eastadit ja goahcat daid dálkkádatrievdamiid maid olbmot leat dagahan. Sámi nuorat leat ballán dain dálkkádatrievdamiin mat leat dáhpáhuvvan ja váivahuvvet sakka boahteáiggiin. Sámi árbevierru lea suodjalit luonddu. Sámit leat eallán luonddus ja luondduin, ja mis lea nana vierru ahte eat váldde luonddus eambo go dan maid dárbbášit. Mii deattuhit ahte lea dehálaš ovddidit guoddevaš servodaga, ja gáibidit ahte sámii ealáhusdoaimmit ožžot resurssaid vai ealáhusat birgejit ja ovdánit dusten dihte negatiiva dálkkádatrievdamiid.